

קטן בפרשת זכור

קטן בפרשת זכור

ובדיני הברכה על קריאת פרשת זכור

- מעשה שהיה בשבת פרשת זכור, בחור בר מצוה קרא בתורה את המפטיר בפרשת זכור ואת ההפטרה, ולאחר הקריאה התברר שהיה קטן. הרב קבע שיש צורך לקרוא את המפטיר בפרשת זכור פעם נוספת, אך הסתפק האם צריך לברך בשנית את ברכות התורה לפני הקריאה.
- באותה שבת בבית חולים ובמחנה צבאי, חלק מהחולים והחיילים, שלא יכלו לשמוע את קריאת התורה, הצליחו לארגן בדרך לא דרך, קריאת תורה המיוחדת לפרשת זכור, ונשאלה השאלה האם יברכו על הקריאה, או לא.
- בבתי כנסת רבים נוהג הרב או הגבאי להכריז לפני קריאת פרשת זכור: "הקהל יכוין לצאת ידי חובת מצות זכירת עמלק בקריאה ובברכות". ויש לברר מה פשר הצורך לכיין גם בברכות התורה הנאמרות לפני קריאת פרשת זכור.

א. בטרם נדון ונשיב על השאלות, נחזור בקצרה על חילוקי הדינים של קטן בקריאת התורה ובהפטרה, אשר נתבאר בשיעור ???, והם הבסיס ליסודות חיוב קטן בקריאת פרשת זכור.

• **עליית קטן לתורה וקריאה בספר תורה** - מרן השו"ע (או"ח סי' רפב סע' ג) פסק להלכה את דברי הגמרא במגילה: "הכל עולים למנין שבעה, אפילו אשה וקטן שיודע למי מברכים, אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור".

אולם המנהג הוא, שקטן אינו **עולה לתורה** אלא למפטיר, כמו שכתבו המג"א (ס"ק ו) והמשנה ברורה (ס"ק יב) "נוהגים כהיום שאין קורין קטן כלל לשום עליה, אפילו אם כבר נשלם מנין הקרואים, אלא למפטיר".

ואילו לאפשר **קריאת התורה** על ידי קטן, מרן השו"ע (או"ח סי' רפד סע' ד) פסק: "קטן יכול להפטיר". כלומר, לקרוא בתורה הקטן אינו רשאי. המג"א (ס"ק ו) הוסיף: "להיות הקטן מקרא, אינו יכול עד שיביא ב' שערות, והאידינא לא נהיגי לקרות קטן אלא למפטיר". ברם הפרי מגדים (משבצות זהב ס"ק ג) דייק מלשון המשנה "קטן עולה למנין שבעה", שקטן **רשאי** לקרוא בתורה על אף שעדיין לא הביא ב' שערות.

אולם בשו"ת יחווה דעת (ח"ד סימן כג) כתב: "קטן שהגיע לחינוך, שיודע למי מברכים, מבין שש שנים ולמעלה, עולה לספר תורה למנין שבעה, בין באמצע הקרואים ובין בסוף הקרואים. וכל שכן שעולה לעליית מפטיר. ויכול לקרות בתורה בעצמו **פרשת עלייתו**. ובמקום שיש מנהג ברור שלא להעלות קטן לספר תורה, יעשו כמנהגם. ונהרא נהרא ופשטיה". אך לקרוא את **כל הפרשה**, כתב הגר"ע יוסף בשו"ת יחווה דעת (ח"ה סימן כה) "לכתחילה אין להתיר לקטן להיות חזן הקורא בתורה קריאת הפרשה כולה. ומכל מקום **בשעת הדחק** שלא נמצא איש היודע לקרוא בתורה עם טעמי המקרא כדת, יכולים לסמוך על הפוסקים המתירים".

• **חיוב קריאת פרשת זכור מדאורייתא ובציבור** - בתוספות (ברכות יג, א ד"ה בלשון) מפורש שיש "פרשיות המחוייבין לקרות **דאורייתא** כמו פרשת זכור", וכן פסק השו"ע (סי' תרפה סעי' ז) "יש אומרים שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם **מדאורייתא**".

עוד נפסק בשו"ע (שם) על פי התרומת הדשן (סימן קח) שמאחר וחיוב קריאת פרשת זכור מדאורייתא "לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא **למקום שיש מנין** בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא". ומכאן שחיוב קריאת פרשת זכור הוא בציבור. וכפי שכבר הוזכר בשו"ע בהלכות קריאת התורה (סי' קמו סע' ב) "פרשת זכור ופרשת פרה שהם **בעשרה מדאורייתא**, שצריך לכוון ולשומעם מפי הקורא".

קטן בפרשת זכור

יחד עם זאת, בשער הציון (סי' תרפה ס"ק ה) כתב: "אף דהמגן אברהם הביא בשם התרומת הדשן דהרא"ש כתב דעשה דאורייתא לקרות פרשת זכור בעשרה, איני יודע שום מקור לזה. והאי דרבי אליעזר שחרר עבדו הוא משום דעיקר קריאת זכור הוא מצות עשה דאורייתא, ורבנן תיקנו לקרותה בציבור".

ואכן, המהר"ם שיק (תריג מצוות, מצוה תרה) כתב: "עיקר המצוה בציבור, כיון דהזכירה תכליתה הוא המחיה והמלחמה עם עמלק, וכשם שמצות המלחמה עיקרה על הציבור, לכך גם הזכירה עיקר המצוה בציבור, ולא קיים המצוה אם לא קרא בציבור. ומכל מקום גם ביחיד נמי המצוה אם לא אפשר בציבור". ולהלכה כתב המהר"ם שיק (שו"ת, או"ח סימן שלו) "דעיקר מצות זכור בעשרה, אבל אי לא אפשר בעשרה, מכל מקום נראה דמצות זכירה עליו". והיינו שאמנם לכתחילה צריך **עשרה** לקריאת פרשת זכור, אך בדיעבד מתקיימת מצות זכירת מעשה עמלק מהתורה גם **ביחיד** הקורא לעצמו. וכן כתב המנחת חינוך (מצוה תרג) "זה ודאי ברור דהמצוה ביחיד גם כן מקיים, רק פרשת זכור בעשרה ובספר תורה הוא מדרבנן, אבל מהתורה די שיזכור בפה כל יחיד, וזה פשוט".

האם קטן רשאי לעלות למפטיר בפרשת זכור

ב. המרדכי במסכת מגילה (פ"ב סימן תתט) כתב: "ואין להקשות על מנהגינו שקטן קורא במוספין, דהא קטן עולה למנין שבעה וכל שכן שקורא לפרשת המוספין". כלומר, היות ובגמרא מפורש שקטן עולה לתורה כאחד משבעת הקרואים, אין סיבה שלא יוכל לעלות למפטיר במועדים ולקורא את "פרשת המוספין" - קריאה שהיא הוספה על מנין שבעת הקרואים. וכן פסק הרמ"א (או"ח סי' רפב סע' ד), והוסיף שהקטן רשאי לעלות לתורה גם בקריאת המפטיר של ארבע הפרשיות: "קטן יכול לקרות בפרשת המוספין או בארבע פרשיות שמוסיפין באדר, וכן נוהגים אף על פי שיש חולקים".

ה"חולקים" שהזכיר הרמ"א, כוונתו למהרש"ל המובא בדברי הב"ח (או"ח סי' תרפה) "כתב מהרש"ל דממה שכתב מהרא"י בתרומת הדשן (סימן קח) דצריך טפי שישמע קריאת פרשת זכור בציבור ממקרא מגילה, יראה להדיא שאין הקטן עולה למפטיר בפרשת זכור. ואף על פי שהשליח צבור קורא בתורה, מה בכך, הא בעינן בר חיובא לעלות, והוא גם כן קורא בתורה, אלא שהשליח צבור קורא בקול רם שלא לבייש". המהרש"ל סבר שהיות וחייבים לקרוא את פרשת זכור מהתורה ובציבור, קטן אינו רשאי לקרוא ולהוציא את הציבור בקריאה, וגם אינו יכול לעלות לתורה ולברך את הברכות. וכמבואר בדברי הט"ז (סי' תרפה ס"ק ג) "יש חולקים, וסבירא להו דקטן לא יוכל לקרות בפרשת זכור שהוא דאורייתא".

הב"ח עצמו חלק על המהרש"ל, ולדעתו, הן קטן "היודע למי מברכים" והן קטן "שאינו יודע למי מברכים", רשאי לעלות לתורה לקריאת פרשת זכור אם **גדול** קורא בתורה: "ואינו נכון, דבקטן **היודע למי מברכים** ודאי שרי, אף על פי שהקטן קורא בקול רם. דהא קטן עולה למנין שבעה, וקריאת ספר תורה בכל שבת היא דאורייתא, מוידבר משה את מועדי ה', כדאמרינן בירושלמי. ואפילו בקטן **שאינו יודע למי מברכים**, לא ידעתי למה לא יצאו השומעים בקריאת השליח צבור פרשת זכור מן הספר תורה, דמאי נפקא מינה **בעולה** לספר תורה אם הוא גדול או קטן, הא עיקר החיוב הוא שישמעו לקריאת התורה **מהקורא** מתוך ספר התורה". הב"ח נקט שאם הגדול הוא הבעל קורא, אין מניעה שקטן יעלה לתורה ויברך, אפילו אם "אינו יודע למי מברכים", כי סוף כל סוף הקורא בתורה הגדול מוציא את הרבים ידי חובה.

ואילו הט"ז (סי' תרפה ס"ק ב) עצמו כתב: "ולעניות דעתי נראה דבקטן שאין יודע למי מברכים אין יוצאים ידי הברכה על ידו, ואין יוצאים ידי קריאה בלא ברכה, על כן אין להקרות למפטיר לקטן שאינו

קטן בפרשת זכור

יודע למי מברכים. אבל ביודע למי מברכים, נראה דשפיר יוצאים". ולכן כתב הט"ז כי פסק הרמ"א שהתיר לקטן לעלות לתורה לפרשת המוספין ובארבע פרשיות "ביודע למי מברכים קאמר".

והט"ז עצמו כתב בהלכות קריאת התורה בשבת (סי' רפב ס"ק ג) "אנו נוהגים לקרות קטן [למפטיר ארבע פרשיות], דהא עולה אפילו למנין ז' קרואים". ובלבושי שרד (שם) ציין כי "דברים אלו מבוארים היטב מדבריו [של הט"ז] בסימן תרפה (ס"ק ב) שאף קטן עצמו יכול לקרות הפרשה".

ג. הבאר היטב (סי' תרפה ס"ק ב) סיכם את השיטות: "כתב רש"ל שאין הקטן עולה למפטיר בפרשת זכור ובפרשת פרה. והב"ח כתב דבין קטן שיודע למי מברכים ובין שאינו יודע למי מברכים עולה. והט"ז כתב דווקא קטן היודע למי מברכים עולה".

והמשנה ברורה (סי' רפב ס"ק כג) כתב: "אף על פי שפרשת זכור היא חובה מן התורה שישמענה כל אדם מישראל, והקטן שאינו מחוייב בדבר אינו יכול להוציאם ידי חובה, מכל מקום הרי עכשיו הש"ץ קורא ומשמיע לצבור ומוציאם ידי חובתם". וסיים: "ויש מחמירים בדבר שלא לקרותו לקטן לפרשת זכור. ובתשובת פרח שושן העלה לעיקר דהקטן לא יקרא בד' פרשיות, והביאו בחידושי רבי עקיבא איגר". [ובביאור הלכה (שם ד"ה או) חידד את הדברים: "נלענ"ד דבפרשיות המוספין וכל הד' פרשיות אין כדאי להקל לקרות קטן למפטיר אם אינו יודע לקרות מלה במלה עם הש"ץ מתוך הכתב. ובחידושי רע"א מצאתי שכתב שבתשובת פרח שושן העלה לעיקר דקטן לא יקרא בד' פרשיות ומשמע בכל גווני"].

וערוך השולחן (שם סע' טז) כתב: "ובמדינתנו אין מניחים הקטן לעלות למפטיר בכל ד' פרשיות, ונכון הוא, ואין לשנות".

אולם בכף החיים (סימן רפב אות מ) לאחר שהביא את דעת המחמירים שקטן אינו עולה לתורה בפרשת זכור, כתב: "אמנם עיין ברכי יוסף (סימן רפב אות ב) מה שהאריך בזה וסיים וזה לשונו, נראה לענין הלכה שהנוהגים שקטן מפטיר וקורא בפרשת המוספין אין למחות בידם ולערער עליהם וינהגו כמנהגם".

• • •

חיוב הברכות בקריאת פרשת זכור

ד. לעיל הובאו דברי הט"ז (סי' תרפה ס"ק ב) שבקריאת ארבע פרשיות אין להעלות לתורה קטן שאין יודע למי מברכים, כי "אין יוצאים ידי חובת הברכה על ידו, ואין יוצאים ידי [חובת] קריאה בלא ברכה". ואם כן ברור שלא יוצאים ידי חובת קריאת ארבע פרשיות אם לא מברכים לפני ואחרי הקריאה.

רבי צבי פסח פראנק, כתב בספרו מקראי קודש (פורים סימן ב) "לפי דברי הט"ז הנ"ל שאין יוצאים ידי קריאת פרשת זכור בלא ברכה, וכל הקפידא שקטן אינו עולה הוא משום הברכה, פשוט שהעולה צריך לכוין להוציא את הציבור בברכות, והציבור צריך לכוין לצאת גם בברכות, דאם לא כן נמצא שהציבור קראו פרשת זכור בלא ברכה, ולא יצאו ידי חובתם".

וזהו המקור למה שכתב רבי גבריאל ציננער, בספרו נטעי גבריאל (פורים פרק יט סע' ג) "יש שכתב שהשומעים צריכים לכוין לצאת ידי חובתם גם בברכות שמברך העולה לתורה, ולפיכך יש להזהיר את הציבור לשמוע הברכות והעולה יברך בקול רם". ואכן, מנהג זה רווח בקהילות רבות בתפוצות ישראל, שהרב או הגבאי מכריז לפני קריאת פרשת זכור: "הקהל יכוין לצאת ידי חובת מצות זכירת מעשה עמלק בקריאה ובברכות".

וכן הובא בספר אשרי האיש (פרק מא סע' יז) בשם הגרי"ש אלישיב: "בשעת הברכה על התורה, יש לכוין שזו תהיה כברכת המצוות על זכירת מחיית עמלק".

קטן בפרשת זכור

אמנם הט"ז התייחס בדבריו **לכל** ארבעת הפרשיות, ואילו המקראי קודש והנטעי גבריאלי, למדו מדבריו לכיוון בברכה על **פרשת זכור** ותו לא, וצ"ע.

גדר חיוב הברכה של העולה לתורה

ה. והנה בשו"ע (או"ח סי' קלט סע' ד) "כל הקוראים [בתורה] מברכים לפניו ולאחריה". ונחלקו הפוסקים, מהו גדר חיוב הברכה בעליה לתורה, האם חיוב הברכה מוטל על **כל הציבור** והעולה מברך ומוציאם ידי חובה, או שהחיוב רק **על העולה** והציבור כלל לא חייבים בברכה.

הראב"ן (סימן עג) נשאל: "הקורא בתורה למה אומר לציבור "ברכו את ה' המבורך", יברך ברכת התורה ודיו". והשיב: "לפי שעזרא תיקן לישראל שיהיו קורין בתורה שני וחמישי ושבת, והקורא בתורה מוציא את הציבור ידי חובת קריאה, לפיכך הרי הוא כאומר לציבור **הרי אתם צריכים לברך ולקרות כמוני**, תסכימו לקריאתי ולברכתי ותברכוהו עמי, והם עונים ומברכים". ומפורש שחיוב הקריאה **והברכה** מוטל על הציבור, וכשם שהקורא בתורה מוציא ידי חובה את הציבור בקריאה, כך העולה לתורה מוציא בברכתו את הציבור ידי חובתם.

מאידך גיסא, הרדב"ז (ח"א סימן תקעב) כתב: "אין קריאה בספר תורה בפחות מעשרה ולפיכך מזכיר את ה', ואומר "ברכו את ה' המבורך", לפי שהוא לבדו בא לקרות **והציבור לא נתחייבו בברכה זו** ואומר כשאני מברך את ה', אתם הבו גודל לאלוקינו, על דרך הכתוב (דברים לב, ג) "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאֱלֹהֵינוּ". ומשום דבעי למימר "ברכו" ונראה כאילו הוציא עצמו מן הכלל, תיקנו שיאמר "המבורך", לכלול עצמו עמהם". נמצא שרק העולה לתורה מחוייב בברכה, וכאשר הוא מברך, אין בברכה זו להוציא את הציבור ידי חובה, אלא "קריאה" לציבור להצטרף למברך הקורא בשם ה', לומר גם את שם ה', להגדיל את שמו של הבורא, כאמור פסוק "כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאֱלֹהֵינוּ".

ולפי זה שיטת הט"ז שקטן שאינו יודע למי מברכים לא יעלה לקריאת ארבע פרשיות, מתאימה רק עם שיטתו של הראב"ן שחיוב הברכה בעליה לתורה מוטל על הציבור, והעולה לתורה מוציא ידי חובה את הציבור בברכתו. ולכן קטן שאינו יכול להוציא ידי חובה בברכתו גדול, ודאי שאינו רשאי לעלות לתורה לקרוא את פרשת זכור. אבל לשיטת הרדב"ז שהציבור כלל לא מחוייב בברכה בעליה לתורה, לכאורה אין כל מניעה שקטן יעלה לתורה ויברך, שהרי הציבור לא צריך לצאת ידי חובה בברכתו.

אולם במקראי קודש [בהמשך דבריו המובאים לעיל] כתב שגם לדעת הרדב"ז, שברכת העולה לתורה "היא רק למברך, ואין צריך להוציא אחרים ידי חובתם בזה, מכל מקום לענין זכור מודה". נכדו, רבי יוסף כהן, אב"ד ירושלים בהערות הררי קודש, כתב כי הסיבה לחילוק בין הברכות של קריאת התורה בכל שבת - שהמברך לא מוציא ידי חובה את הציבור, לברכות של קריאת פרשת זכור - שהמברך צריך להוציא ידי חובה את הציבור, נובעת מכך ש"בקריאת פרשת זכור, שכל ישראל חייבים בקריאה לקיים מצות זכור **את אשר עשה לך עמלק**, גם הרדב"ז מודה שצריך בזה להוציא את הציבור ידי חובה, והוא הדין לענין **הברכה** של פרשת זכור, שהיא גם ברכת מצות זכור **את אשר עשה לך עמלק**".

אימתי "ברכות מעכבות"

ו. על חידושו של הט"ז, שלא יוצאים ידי חובת קריאת ארבע פרשיות אם לא מברכים לפני ואחרי הקריאה, כתב הפרי מגדים (סי' תרפה משבצות זהב ס"ק ב) "אפשר דלאו דווקא הוא, **דברכות אין מעכבות**, רק שצריך מדרבנן לברך גם כן. ואפשר להבין דברי קדשו של אדוננו מאורן של ישראל [הט"ז], כפשוטו, למה שכתב הרמב"ן בהשגה למנין המצות (הוספות למצות עשה, מצוה טו), מצוה לברך על קריאת התורה בכל עת שנקרא בה, כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לְאֱלֹהֵינוּ. אם כן יש לומר **ברכות אין**

קטן בפרשת זכור

מעכבות דרבנן, הא ברכה מן התורה מעכב". ההלכה היא ש"ברכות אין מעכבות" - בכל מצוה שצריך לברך על קיומה, אם לא בירך, אין זה מעכב בקיום המצוה, ויצא ידי חובה למרות שלא בירך. ויחידש הפרי מגדים, כי טעם הלכה זו משום שהחיוב לברך על קיום מצוה הוא תקנה מדרבנן, ולכן אין זה מעכב את קיום המצוה מהתורה. מה שאין כן כשיש חיוב לברך מהתורה, כבגדון דידן, שחיוב הברכה על קריאת התורה הוא מהתורה לשיטת הרמב"ן, אם לא בירך, לא יצא ידי חובת קיום המצוה [ובמקראי קודש] [בהמשך דבריו המובאים לעיל] הביא מדברי תוספות הרא"ש בברכות (טו, א) שכתב את יסוד הדברים המבואר בפרי מגדים, שברכה שחיובה מהתורה מעכבת בקיום המצוה: "אי הוי ברכת תרומה דאורייתא, משמע שהברכה מעכבת ההפרשה. אף על גב דברכות אינן מעכבות, היינו משום דהוין מדרבנן, אבל אי הוין דאורייתא מעכבות ולא הוי הפרשה".

ברם הפרי מגדים חזר בו מחידושו: "שוב ראיתי שזה אינו, דקריאה בציבור ולברך עליה כבר ברכו בתחילת היום, ודעתם על כל היום. וברכה בציבור נתקן מדרבנן, וצ"ע". גם לשיטת הרמב"ן שברכת התורה מהתורה, היינו הברכה שמברכים כל יום בבוקר על מצות לימוד התורה, והיא הברכה מדאורייתא המועילה ללימוד התורה במשך כל היום. ואילו הברכה שמברך העולה לתורה היא תקנה מדרבנן [וכפי שמבואר בדברי המשנה ברורה (סי' מז ס"ק א)] "ברכת התורה בציבור לכולי עלמא דרבנן, משום כבוד הצבור, שהרי כבר בירך בשחרית". ואם כן חזרה למקומה הקושיא על הט"ז, מדוע קטן אינו עולה לתורה בפרשת זכור, הרי הברכה דרבנן לא מעכבת את קיום מצות התורה לקרוא פרשת זכור.

ואמנם לחידוד הדברים הוסיף הפרי מגדים: "ודע שאם לא ברכו ברכת התורה בבוקר, ואירע שקראו בתורה בעשרה פרשת זכור בלא ברכה, יש לומר שצריך לחזור ולקרות, אם נאמר ברכה מן התורה דמעכב כמו שכתבתי לעיל, ואם כן לא נפטר". כלומר, רק אם הציבור לא בירך ברכת התורה בבוקר [לפני תפילת שחרית], ואז חיוב הברכה בעליה לתורה הוא מהתורה, הברכה מעכבת את קיום המצוה.

נמצא כי דברי הט"ז שקטן שאינו יודע למי מברכים "מעכב" בקיום המצוה מהתורה, נאמרו אך ורק במקרה כזה, שהציבור לא בירכו ברכת התורה בבוקר, וכמובן דחוק מאד להעמיד את דברי הט"ז רק במקרה זה, במיוחד שמסתיימת דבריו נראה שמדובר בהוראה "כללית" שקריאת ארבע פרשיות דורשת ברכה לפניה, ללא קשר אם בירך או לא בירך את ברכות התורה בבוקר, ולא נראה לומר שלפי הט"ז יש חילוק בין אם בירכו בבוקר את ברכות התורה או שלא בירכו. ומסתבר איפוא, כי הט"ז סבר שבכל מקרה שקטן שאינו יודע למי מברכים את ברכות העולה לתורה קודם ארבע פרשיות, או גדול שבירך את הברכות ללא כוונה, לא יוצאים ידי חובת הקריאה, ודברי הפמ"ג צ"ע.

ברכות מעכבות כאשר הברכה היא חלק מקיום המצוה

ז. ונלע"ד לבאר את טעם ההנהגה לכוין באופן מיוחד בברכות של פרשת זכור, וזאת למרות שבדברי הט"ז מבואר שבכל ארבע פרשיות הברכות מעכבות.

הטור והמחבר פסקו בהלכות חנוכה (או"ח סימן תערב סע' ב) "שכח או הזיד ולא הדליק עם שקיעת החמה, מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק. ומיהו הני מילי לכתחילה, אבל אם עבר זה הזמן ולא הדליק, מדליק והולך כל הלילה". וכתב המג"א (ס"ק ו) "מדליק והולך כל הלילה - בבית יוסף כתב דהוי ספיקא דדינא, ואם כן משמע שאין לברך. אבל מדסתם בשו"ע, משמע דעתו שיברך". והקשה רבי יעקב עמדין בספרו מור וקציעה (שם), מה שונה נר חנוכה משאר המצוות מדרבנן שאין מברכים כאשר יש ספק בחיוב במצוות משום ש"ברכות אינן מעכבות".

ותירץ, שאף על פי שאין הברכות מעכבות, מכל מקום ברכת נר חנוכה שאני "וברכתה מעכבת משום שכל עיקרה לפרסומי ניסא, וכי מדליק בלי ברכה לא מידי עבד, דהרואה סבר שלצרכו הוא דאדליק, ולא מינכרא מילתא כלל דלשם מצוה קעביד. והוא הדבר גם כן שמברכים העולים לקריאת התורה, ואף

קטן בפרשת זכור

על פי שכבר ברכו ויצאו ידי חובה ברכת התורה לעצמם". וביאר המקראי קודש (חנוכה סימן כד) "דהיינו שאין ברכת להדליק נר חנוכה כשאר ברכת המצוות **שאינה רק ברכה על המצוה, אלא שהיא חלק מגוף המצוה**, משום שעיקרה לפרסומי ניסא, וצריך שתהא הדלקתו מוכחת מעצמה שהיא לא לצרכו, אלא לשם מצות נר חנוכה, ועל ידי הברכה שהוא מברך נעשתה הדלקתו מוכחת שהיא לא לצרכו אלא לשם חנוכה, והפרסומי ניסא מוכח מתוכה". ולכן "מכיון שהברכה מעכבת והיא חלק מעצם מצות ההדלקה, **דין הברכה כאן כעצם עשיית המצוה** שחייב לעשות מספק".

מדברי המור וקציעה למדנו שהברכה על הדלקת נר חנוכה שונה במהותה מכל ברכת המצוות, **שכן היא חלק מגוף המצוה**, כי רק על ידי הברכה מוכח שההדלקה היא לצורך פרסום הנס ולא לצרכים עצמיים. וכמו כן **הברכה על קריאת התורה** שונה במהותה מכל ברכת המצוות, **והיא חלק מגוף המצוה של קריאת התורה**, שכן רק על ידי הקריאה מוכח שהברכה היא **ברכה מיוחדת לקריאה**. שאם לא כן הרי זו ברכה ללא כל צורך, שהרי כבר בירכו את ברכות התורה בבוקר, על סדר ברכות השחר.

ואי לכך רציתי לחדש שהסיבה שיש להקפיד באופן מיוחד על הכוונה בברכות של קריאת פרשת זכור, משום שבשונה מכל הקריאות בתורה במשך השנה שחיובן מדרבנן, קריאה זו היא היחידה בתורה שחיובה מהתורה. ולכן כדי להבליט את השוני ולייחד את פרשת זכור, יש לכוין בברכות שהן חלק מגוף המצוה של קריאת פרשת זכור, ומייחדים את פרשת זכור מכל קריאות התורה.

אמנם דברי הט"ז שכתב **שבכל** ארבע הפרשיות הברכות מעכבות, עדיין צ"ע.

ברכה על קריאה מיוחדת של פרשת זכור

ח. ממוצא הדברים נבוא לדון, האם חולים או חיילים שלא יכלו לשמוע את קריאת התורה, ולאחר מכן הצליחו לארגן קריאת התורה מיוחדת של פרשת זכור, יברכו על הקריאה, או לא.

רבי חיים דוד הלוי, רבה של תל אביב, כתב בשו"ת עשה לך רב (ח"א סימן מא) "בשבת זכור דהאי שתא [תשמ"ה] שהייתי בבית חולים עקב שבר ברגלי, ואחרי שגמרתי הציבור התפילה בבית הכנסת הקבוע בבית חולים, הביאו ספר תורה לחדרנו כדי לצאת ידי חובת קריאת פרשת זכור שהיא דאורייתא. אנכי **פתחתי בברכה** כדין קריאה בתורה, החזן שבא עם הספר תורה נראה משתומם אך שתק. קראתי הפרשה וברכתי לאחריה ואמרו **קדיש**, אחר כך אמר לי החזן שכמה רבנים אירע להם ששהו בשבת זכור בבית חולים והוא הביא להם ספר תורה וקראו בו הפרשה **בלא ברכה** כלל. בו במקום השיבותיו בתמיהה, שאין זה נראה לי כלל, שכן כל עיקר הקריאה הוא כדין כל קריאה בציבור בברכה תחילה וסוף". הרח"ד הלוי הוכיח את דבריו מפסק השו"ע (סי' קמו סע ב) שצריך לקרוא את פרשת זכור במנין עשרה: "ואם תאמר שאין צריך ברכה לקריאת פרשת זכור, עשרה למה לי, וכי היכן מצאנו איסור לקרוא בספר תורה ביחיד. אלא ודאי **צריך ברכה** תחילה וסוף, לכן צריך עשרה דווקא כדין כל דבר שבקדושה", ומסקנתו: "לכן הקורא פרשת זכור מחמת אונס שלא בבית כנסת, יש לזמן עשרה ולברך תחילה וסוף כדין כל קריאה התורה, ורק כך יוצא ידי חובת הקריאה מהתורה".

וכן פסק הגרי"ש אלישיב, כמובא בספר אשרי האיש (או"ח פרק מא סע' ו) "חולה שאינו יכול לבוא לבית הכנסת, מותר להביא ספר תורה אצלו. וצריך שיהיו לפחות שבעה אנשים [מתוך עשרה] שלא שמעו את הקריאה, שאז יכולים לקרוא פרשת זכור אצל החולה **בברכה**. ואם לאו יקראו בלי מנין ובלי ברכה".

והדברים מוטעמים לפי שיטת הט"ז, שברכות מעכבות בקריאת פרשת זכור מפני שהן חלק מגוף הקריאה, ולכן ברור שיש לברך על קריאה מיוחדת של פרשת זכור לחולים או חיילים שלא שמעו את הקריאה בבית הכנסת.

קטן בפרשת זכור

העדר כוונה במצוות שכל עשייתם הוא באופן של מצוה

ט. ונראה לענ"ד לדון בצורך לכיין בברכות של קריאת פרשת זכור, על פי חידושו של הדבר אברהם (ח"א סימן טז) בנדון "מצוות צריכות כוונה", שיש שני סוגי מצוות. האחד: "במעשה יש שהיא מצוה ויש שאינה מצוה, ואם תעשה אותה עכשיו לא תקיימנה עוד אחר כך, וכן להיפוך. וכגון אכילת מצה ותקיעת שופר, שאין מעשה זו מצוה תמיד, שכל היום אדם אוכל מצה ותוקע שופר ואינה מצוה, דלא צוותה תורה לאכול אלא כזית אחד ולתקוע פעם אחת. ולכן באוכל כל הלילה ותוקע כל היום, בידו הוא לברור לאכול תחילה של מצוה, ונשארה אכילתו של אחר כך כל הלילה אכילה שאינה של מצוה. וכן יכול לעשות להיפוך, דעכשיו היא אכילה ותקיעה של רשות, ואחר כך תהא של מצוה. והלכך כיון שאין המעשה מצוה תמיד ובידו לבררה, משום הכי צריכה כוונה, דזו של עכשיו היא מצוה ולא של רשות".

והסוג השני: "מצוה שהיא קבועה לעולם. רצה לומר, שמעשה זו הו' תמיד מצוה ואינה רשות בשום אופן בעולם [או לכל הפחות בזמן הזה], כגון תלמוד תורה, ציצית, ותפילין ודומיהן. בהא כולי עלמא מודו דאין צריכות כוונה. ואפילו נתכוין בפירוש שלא לצאת, לא איכפת לן, דהאין יכוין שאינה מצוה, והרי בעל כרחו מצוה היא. אבל במצוה שיש כמותה גם מעשה רשות, שפיר שייך למימר שמכוין עכשיו בפירוש שלא לשם מצוה ויקיים המצוה אחר כך, דנמצא דזו של עכשיו לאו מצוה היא מצד עצמה".

יש להבדיל איפוא, בין שני סוגים במעשי המצוות. הראשון, מעשי מצוה שכל עשייתם הוא רק באופן של מצוה, כגון הנחת תפילין, שלא נמצא אדם שמניח תפילין שלא לשם מצוה, או נטילת לולב. והסוג השני, מעשי מצוות שניתן לעשותם גם לא לשם מצוה, כגון אכילת מצה הנאכלת לשם קיום מצוה או רק כדי להשביע את רעבונו, ללא כל קשר למצוה. וחידש הדבר אברהם, כי דין "מצוות צריכות כוונה" נאמר רק על הסוג השני של מעשי המצוות, אשר לעיתים נעשים מתוך כוונה למצוה ולעיתים שלא מתוך כוונה למצוה, ובזה צריך לכיין במפורש שהמעשה נעשה לשם מצוה. אבל בסוג הראשון של מעשי המצוות, שתמיד נעשים אך ורק לשם מצוה, לא נאמר הדין שמצוות צריכות כוונה.

לפי הדבר אברהם, נלע"ד כי מצות קריאת פרשת זכור היא מעשה מצוה מהסוג הראשון - אשר תמיד נעשה אך ורק לשם מצוה, ולכן לא נצרכת בו כלל כוונה, כי המעשה מצד עצמו מוכיח על כוונת המצוה. ולפי זה רציתי לומר כי דברי הגמרא בחולין "קטן אין לו מחשבה", וביארו התוספות (שם ד"ה קטן) דכל מעשיו של קטן הו' כמתעסק - נאמרו רק על מצוות מהסוג השני, שצריך כוונה בעשייתן, ובמצוות אלו, אין לקטן מחשבה לכיין בעשייתן. אבל במצוות שעשייתן מוכיחה על הכוונה לקיימן לשם מצוה, ואין צורך בכוונת עושה המצוה, גם לקטן יש מחשבה. ואם כן יש לתמוה על הט"ז, מדוע כאשר קטן שאינו יודע למי מברכים מברך את הברכה, הציבור לא יוצא ידי חובה. הרי עצם הקריאה מוכיחה על הכוונה, וכאן חוסר הכוונה של הקטן לא מעכבת כלל, וצ"ע.

וביותר יש להעיר, שהרי לפי חידושו של הדבר אברהם אין צורך כלל לכוונה, לא בקריאת פרשת זכור ולא בברכות, שהרי קריאת פרשת זכור וברכותיה, נעשית תמיד אך ורק לשם מצוה, ובאופן זה לא נאמר כלל דין "מצוות צריכות כוונה", וצ"ע.

ואכן, בשו"ת שבט הלוי (חלק יא סימן קז) נשאל: "האם צריך בקריאת פרשת זכור גם לכיין לצאת לידי חובת הברכות שמברכים לפני קריאת התורה ואחריה, או דסגי בכוונה רק בגוף הקריאה לבד". והשיב: "לידי פשוט דהברכות אינם שייכים לעצם מצות זכירת עמלק, דהברכות באים כיון שקוראים בתורה בציבור צריך לברך כמו בעלמא, ואינם צריכים כוונה מיוחדת של זכירה. אלא יש מקום להוסיף כוונה היות שמברכים על קריאה דאורייתא להרבה דעות, דעצם קריאת התורה מהתורה, כמבואר בפוסקים". ומבואר בדבריו שאכן אין חיוב להתכוין לצאת ידי חובת הברכות של קריאת פרשת זכור.

קטן בפרשת זכור

אמנם כפי שכבר הוזכר, פוק חזי מאי עמא דבר, וכיום, במקומות רבים נוהגים להזכיר קודם הקריאה לכיין בברכות. אך עדיין יש לתמוה מדוע מנהג זה לא הוזכר על ידי הפוסקים בדורות הקודמים, לרבות המשנה ברורה, ואולי זה מוכיח על חומרא והקפדה יתירה שנתקבלה בציבור לאחרונה, וצ"ע.

. . .

החיוב בפרשת זכור - לקרוא או לשמוע את הפרשה

י. ונראה לבאר את מחלוקת הפוסקים האם קטן רשאי לעלות לתורה לקריאת פרשת זכור, בהקדם בירור גדר חיוב קריאת פרשת זכור, האם החיוב **לקרוא** את הפרשה, ויוצאים ידי חובה מהבעל קורא מדין שומע כעונה. או שהחיוב **לשמוע** את הקריאה.

בשו"ת בנין שלמה (סימן נד) כתב: "ודע דנראה לי עוד דהקריאה בפרשת זכור לא דמי כלל לפרשת שקלים ופרה והחודש, דבהנך לא נתקן רק אי איכא ציבור מחויבין לקרות בתורה ולשמוע, אבל אינו מונח חיוב על כל אחד ואחד לקרוא אם אין לו ציבור להתפלל. אבל פרשת זכור חובה על כל יחיד ויחיד, ואם אין לו ספר תורה מחויב לקרות מתוך החומש. וזהו דאמרו עליו על רבנו הגדול הגר"א, דפרשת זכור וכן המגילה **היא קורא בעצמו**. והטעם פשוט דכיון **דמוטל חיוב על כל יחיד**, מצוה בו יותר מבשלוחו, ורצה לקיים המצוה בעצמו. מה שאין כן שאר קריאה, עיקר החיוב אינו אלא **לשמוע**, והרי שמע, ולא שייך בזה מצוה בו יותר מבשלוחו". ומבואר בדבריו כי המייחד את פרשת זכור משאר הקריאות בתורה הוא, שיש חיוב על כל אחד **לקרוא** את הפרשה [ויוצאים ידי חובה בשמיעת הקריאה מבעל הקורא מדין "שומע כעונה"], בניגוד לשאר הפרשיות שיש חיוב **לשמוע** את הקריאה. ובשל כך הקפיד הגר"א לקרוא את פרשת זכור בעצמו, מדין "מצוה בו יותר מבשלוחו".

ובספר הררי קדם (סימן רח) הובא מנהגו של רבי משה סולובייצ'יק שחידש להלכה לפי יסוד זה, שיש להקפיד שהעולה לתורה לעליה של פרשת זכור לא יקרא בעצמו את הפסוקים: "מנהג הגר"מ צ"ל כשהיה עולה לתורה בפרשת זכור שלא היה קורא יחד עם הבעל קורא, כיון שהיה צריך לצאת ידי חובה מדין שומע כעונה, כי חיוב פרשת זכור הוא **חובת קריאה ולא שמיעה**, כלשון הספרא "מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפ"ך", והציבור כולו יוצא ידי חובת **קריאה** על ידי כוונה לצאת בקריאת הבעל קורא מדין שומע כעונה. אם כן גם הוא חייב לצאת יחד עם כל הציבור מהבעל קורא [דאין פרשת זכור ביחיד]. ואילו היה גם הוא קורא לעצמו, היה **מקלקל** הענין על ידי אמירת כל מילה שתי פעמים. ויתכן שאין יוצאים באופן כזה, ולכן היה שותק ויוצא רק עם קריאת הבעל קורא. מה שאין כן בשאר קריאות של כל השנה כולה, שאינו מחויב לצאת מקריאת הבעל קורא על ידי דין שומע כעונה, אלא יוצא ידי חובתו **בשמיעה** לקריאת התורה בלבד בלא דין שומע כעונה, **דהחיוב הוא לשמוע קריאת התורה ולא לקרוא בתורה**, בזה פשיטא דאינו מפסיד השמיעה על ידי שקורא גם בעצמו".

וכדבריו כתב הגר"ע יוסף בשו"ת יחוה דעת (ח"ג סימן נג) "כל הציבור צריכים לשתוק ולהאזין לקריאת פרשת זכור מהשליח ציבור הקורא בתורה, ואין להם לקרוא בפיהם כלל מתוך החומש. וראוי שהשליח ציבור יכריז לפני הקריאה שהוא מכין להוציא את כל הקהל ידי חובת קריאת פרשת זכור שהיא מצוה מן התורה, ושכל הקהל יכונו גם הם לצאת ידי חובה". והיינו כי החיוב בפרשת זכור הוא שכל אחד **יקרא** בעצמו את הפרשה [בציבור], ובפועל יוצאים ידי חובה בקריאתו של בעל הקורא מדין "שומע כעונה". ויש לשתוק ולכין לצאת ידי חובה בקריאתו, כדי שיחשב כאילו קרא מתוך ספר התורה, ואילו היה קורא בעצמו, זה שכל מלה היתה נאמרת פעמיים - פעם אחת כשקורא בעצמו, ופעם שניה מבעל הקורא.

ונראה כי מחלוקת הפוסקים האם קטן רשאי לעלות לתורה לקריאת פרשת זכור, תלויה בגדר חיוב קריאת פרשת זכור. אם נאמר שיש חיוב **לקרוא** את הפרשה, ויוצאים ידי חובה מהבעל קורא מדין "שומע כעונה", נראה שהקריאה צריכה להיות מגדול בר חיובא, ולכן קטן הקורא בתורה אינו יכול

קטן בפרשת זכור

להוציא מדין "שומע כעונה" גדולים אחרים ידי חובתם בקריאתו. ברם לשיטת הב"ח שקטן עולה לתורה בפרשת זכור אפילו אינו יודע למי מברכים, וכן לשיטת הט"ז שקטן שיודע למי מברכים רשאי לעלות לתורה בפרשת זכור [לעיל **אות ב**], ברור שיש חיוב **לשמוע** את הקריאה, ולכן הגדולים יוצאים ידי חובתם במה שהם **שומעים** את הקריאה.

ואם כנים הדברים, לשיטת הב"ח והט"ז שהחיוב הוא **לשמוע** את קריאת פרשת זכור, יתכן שאין למנוע מהשומעים לקרוא את הפסוקים בעצמם, כל זמן ששומעים גם את הקריאה כראוי.

ובכך גם מובנת הוראתו של הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה, פורים, פרק יח סע' ב) "השומע פרשת זכור וחיסר כמה תיבות כל ששמע עיקר ענין זכירת עמלק יצא ידי חובתו", היות ואין חיוב **לקרוא** את הפרשה אלא רק **לשמוע** את הפרשה, וממילא "מסתבר דלא בעינן בזה שמיעת כל תיבה ותיבה, ואין מעכב כל הנוסח, אלא עיקר מעשה מלחמת עמלק".

סוף דבר: קטן שקרא בתורה מפטיר בפרשת זכור, לפי הב"ח והט"ז הסוברים שקטן היודע למי מברכים עולה לכתחילה לתורה בפרשת זכור, אין צורך לחזור ולקרוא.

ברם לדעת המהרש"ל והמשנה ברורה, שיש להחמיר שקטן לא יקרא בתורה פרשת זכור, יש צורך לחזור ולקרוא, ובברכה, כי הברכות הן חלק מחיוב הקריאה בציבור.